

בס"ד. ש"ק ומוצאי ש"ק פ' בשלח, י"א שבת, ה'תשל"א*
באתי לגני אחותי כלה¹, ומביא כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל ההילולא בהמאמר דיום ההסתלקות ויום ההילולא שלו², דאיתא במדרש רבה (במקומו) לגני לגנוני, למקום שהי' עיקרי בתחלה, דעיקר שכינה בתחתונים היתה, אלא שע"י הענינים הבלתי רצויים (מתחיל מחטא עץ הדעת) נסתלקה השכינה מלמטה למעלה עד לרקיע השביעי, ואח"כ עמדו צדיקים (מתחיל מאברהם אבינו) והורידו את השכינה מלמעלה למטה, עד שבא משה שהוא השביעי, וכל השביעין חביבין³, והורידה למטה בארץ. דענין זה (המשכת וירידת השכינה למטה בארץ) נעשה בעיקר⁴ ע"י המשכן שעשה משה כמ"ש⁵ ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. וזהו צדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עלי⁶, שצדיקים הם משכינים (ממשיכים⁷) את השכינה שנק' עד, שוכן עד מרום וקדוש⁸, שתהי' בגילוי למטה.

ולהעיר, שבמדרש שם מבאר תחלה פירוש הפסוק צדיקים יירשו ארץ גו' ולאח"ז אומר שעיקר השראת השכינה בארץ היתה ביום שהוקם המשכן, ובהמאמר משנה את סדר הענינים, שהפסוק צדיקים יירשו ארץ גו' מובא בהמאמר לאחרי שאומר שעיקר ההמשכה היתה ע"י עשיית המשכן. ויש לומר, שבוזה מרמוז, דזה שצדיקים ממשיכים השכינה למטה (וישכנו לעד עלי), הכוונה בזה היא לא רק להמשכה שע"י שבעה הצדיקים שמאברהם עד משה (ע"י עשיית המשכן), אלא גם להמשכה שלאחרי ההמשכה שהיתה ע"י עשיית המשכן. שגם לאחרי ההמשכה שהיתה ע"י עשיית המשכן, אף שהיתה המשכה נעלית ביותר, ממשיכים צדיקים, ועמך כולם צדיקים⁹, המשכה נעלית עוד יותר. דלאחרי ההמשכה שע"י שבעה הצדיקים, ובפרט ע"י משה שעל ידו נמשכה השכינה למטה בארץ, ע"ז ניתן הכח לכאור"א מישראל להמשיך עוד יותר.

ויש לומר, דכמו שהמשכת השכינה למטה שע"י עשיית המשכן היתה ע"י כל ישראל [כמ"ש¹⁰ דבר אל בני ישראל גו' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, שהציווי לעשות

* יצא לאור בקונטרס יו"ד שבת — תנש"א, "לקראת יום הבהיר יו"ד שבת הבעל"ט, יום מלאות ארבעים ואחד שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א, ויום הסתלקות-הילולא של כ"ק אדמו"ר מהור"י צוקללה"ה נבג"מ ז"ע . . . ד' בשלח, ח' שבת, שנת ה'תנש"א".

המאמר "מיוסד בעיקרו על פרק הראשון מהמשך ההילולא, ויוצא לאור לקראת יו"ד שבת שנה זו — בו לומדים פרק הני"ל בפעם השלישית*".

המאמר נאמר ב' פעמים: בהתוועדות דיום ש"ק פ' בשלח, י"א שבת, ובהתוועדות דמוצאי ש"ק — עם הוספות וכו' מאחד על השני. בהנדפס להלן נכללו ב' המאמרים.

- 1) שה"ש ה, א.
- 2) ד"ה באתי לגני הישי"ת (נדפס בסה"מ ה'תשי"ע ע' 111 ואילך), שניתן על ידי בעל המאמר ליו"ד שבת הישי"ת, יום הסתלקותו.
- 3) ויק"ר פכ"ט, יא.
- 4) משא"כ במ"ת — ראה ד"ה באתי לגני ה'תשכ"ח הערה 5 (תו"מ סה"מ שבת ע' שו).
- 5) תרומה כה, ח.
- 6) תהלים לז, כט.
- 7) ראה מ"כ ומהר"ו לבמדבר פ"ג, ב. מהר"ו לבר פ"ז, ז.
- 8) כ"ה בהמשך ההילולא. וראה ד"ה באתי לגני הני"ל הערות 27-28 (תו"מ שם ע' שח).
- 9) ישע"י ס, כא.
- 10) תרומה כה, ח.

* ראה ב"פתח דבר" לד"ה זה ה'תשכ"ח — תו"מ סה"מ שבת ע' שו ובשו"ג ב.

מקדש ולהמשיך עיקר שכינה למטה הוא לכל ישראל, ומ"ש במדרש שמושה המשיך השכינה למטה הוא, כי עיקר עשיית המשכן וההמשכה ע"י היתה ע"י משה, וגם על ידו נמשך הנתינת כח לישראל ע"י ועשו לי מקדש יהי' ושכנתי בתוכם, עד"ז הוא בנוגע להמשכת השכינה עכשיו, שהיא המשכה נעלית יותר גם מההמשכה ע"י עשיית המשכן, שהכח שבכאו"א מישראל להמשיך המשכה זו היא ע"י הצדיקים ראשי אלפי ישראל שבכל דור, אתפשטותא דמשה שבכל דור¹¹, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר בעל ההילולא נשיא דורינו.

ב) והנה לאחרי שמבאר בהמאמר (בקיצור) מאמר המדרש בכללותו¹², מבאר בפרטיות יותר ובעומק יותר פרטי הענינים. בפרק הראשון דהמאמר (הפרק השייך לשנה זו¹³) מבאר הענין דעיקר שכינה בתחתונים, ובהפרקים שלאחריו העבודה דועשו לי מקדש (וגם העבודה במשכן ומקדש לאחרי עשייתו¹⁴) שעל ידה נעשה ושכנתי בתוכם, המשכת עיקר שכינה בתחתונים. ומבאר בפרק הראשון, דהטעם על זה שעיקר שכינה בתחתונים היתה הוא כ"י¹⁵ תכלית הכוונה בבריאת והתהוות העולמות הוא שנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים¹⁶. ומבאר, דזה שנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים הוא שיהי' גילוי אלקות למטה (לא ע"י המשכה מלמעלה אלא) ע"י עבודת האדם, ושהעבודה שעל ידה נעשה גילוי אלקות בעולם היא העבודה דאתכפיא ואתהפכא, כמאמר¹⁷ כד אתכפיא ס"א אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין. ומבאר, דפירוש בכולהו עלמין הוא אור שהוא בכולהו עלמין בשוה. והוא האור שלמעלה משייכות לעולמות. דבאור המתלבש בעולמות יש חילוק בין עולמות עליונים לעולמות תחתונים, כמאמר רז"ל¹⁸ נטה ימינו וברא שמים נטה שמאלו וברא ארץ, שההמשכה בשמים (עולמות העליונים) היא מבחי' ימין, וההמשכה בארץ (עולמות תחתונים) היא מבחי' שמאל. ובחי' בכולהו עלמין, האור שהוא בכל העולמות בשוה, הוא האור שלמעלה משייכות לעולמות. וזהו כד אתכפיא ס"א אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו

11 תקו"ז תיקון סט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).

12 להעיר מש"כ בהמאמר בתחלתו (לפני "והענין הוא") "וזהו באתי לגני כו" – (סגנון רגיל בדרושי דא"ח בסיומת) – כי זהו סיום הביאור דכללות הענין.

13 תשל"א (שנת אמירת מאמר זה) – שנה הראשונה ללימוד ההמשך בפעם השני. ובשנה זו (תנשא) מתחילים ללמוד ההמשך בפעם השלישית. – ראה ב"פתח דבר" לד"ה זה ה'תשכ"ח (תו"מ שם ע' שו ובשוה"ג ב).

14 כפ"ב – עבודת הקרבנות (בהמשכן לאחרי עשייתו), וכפ"ג ואילך – העבודה דועשו לי מקדש.

15 כ"ה גם בד"ה באתי לגני תשי"א ס"ד (תו"מ שם ע' רסו) ש"והענין הוא כו' דירה בתחתונים" הוא ביאור על זה שעיקר שכינה בתחתונים היתה.

16 ראה הנחומא נשא טז. בחוקותי ג. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.

17 ראה תניא פכ"ז ולקו"ת ר"פ פקודי (מזח"ב קכח, ב. וראה גם שם סו, ב. קפד, א). תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג.

18 ראה פדר"א פי"ח. זחר ח"א ל, א. ח"ב כ, א. לו, א. פה, ב.

עלמין, שע"י העבודה דאתכפא ואתהפכא¹⁹ נמשך²⁰ האור שהוא ככולהו עלמין בשוה, אור שלמעלה משייכות לעולמות.

וצריך להבין, דלכאורה, הטעם על זה שעיקר שכינה בתחתונים היתה הוא כי נתאווה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים, ומה נוגע כאן לבאר שעשיית הדירה צריכה להיות ע"י עבודת האדם, ושהעבודה שעל ידה נעשית הדירה היא העבודה דאתכפא ואתהפכא, ושע"י עבודה זו הוא המשכת האור שלמעלה משייכות לעולמות.

ויש לומר הביאור בזה, דבמאמר המדרש עיקר שכינה בתחתונים היתה, שני ענינים. המעלה דתחתונים (לגבי עליונים), שבהם דוקא היתה עיקר שכינה, ושדרגת השכינה שהיתה בתחתונים היא (לא שכינה סתם, אלא) עיקר שכינה. והענינים שבהמאמר (בפרק הראשון) הם ביאור על שני ענינים אלה. דזה שנתאווה שהגילוי אלקות למטה (דירה בתחתונים) יהי' ע"י עבודת האדם מדגיש מעלת התחתונים. דנוסף לזה שנתאווה שהדירה (גילוי אלקות) תהי' בתחתונים, נתאווה שגם עשיית הדירה תהי' ע"י עבודת התחתונים. דע"י שהגילוי אלקות בהתחתונים נמשך ע"י עבודתם, הם כלים להגילוי, ויתירה מזה, שהגילוי שנמשך בהם הוא מצד ענין התחתונים גופא. ומוסיף, שהעבודה שעל ידה נעשית הדירה היא העבודה דאתכפא ואתהפכא, כי ע"ז מודגש עוד יותר שהגילוי שנמשך בהתחתונים הוא מצד ענינם. דנוסף לזה שהגילוי שנמשך בהם הוא ע"י עבודתם, גם העבודה (שעל ידה נמשך הגילוי) היא עבודה שמצד ענין התחתונים. וזה שההמשכה שע"י העבודה דאתכפא ואתהפכא הוא המשכת האור שהוא ככולהו עלמין בשוה הוא ביאור על הלשון עיקר שכינה בתחתונים, וכמבואר במק"א²¹ שעיקר שכינה הוא האור שלמעלה מעולמות.

ג) **ולהוסיף**, דשני ענינים הנ"ל מובנים גם מלשון רז"ל¹⁶ נתאווה כו' דירה בתחתונים, נתאווה דוקא. והענין הוא, דבזהר ובע"ח איתא, שישנם טעמים על בריאת העולמות [דבזהר²² איתא שהטעם הוא בגין דישתמודעון לי' ובע"ח²³ איתא דהטעם הוא בכדי שיתגלו שלימות כחותיו ופעולותיו], ובמרז"ל הנ"ל איתא דבריאת העולמות היתה לפי שנתאווה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים, דענין נתאווה הוא למעלה מטעם, ובלשון אדמ"ר²⁴ הזקן אויף אַ תאווה איז קיין קשיא, היינו שענין התאווה הוא במקום (דרגא) שאין שייך שם קשיא לפי שהוא למעלה מהשכל. וידוע הביאור בזה, דבזהר ובע"ח מדבר בענין בריאת העולמות כמו שהיא מצד בחינת הגילויים, וכיין שגילויים גם

19) הביאור בזה שמוסיף אתהפכא — ראה לקמן סעיף יב.

20) ונקראת המשכה זו בשם "אסתלק", לפי שהוא גילוי האור שבבחינת רוממות (תו"א שם).

21) ד"ה באתי לגני ה'תש"א (תו"מ שם ע' רסג ואילך).

22) ח"ב מב, ב.

23) שער ההקדמות הקדמה ג. ע"ח שער א (דרוש עיגולים ויושר) ענף א.

24) אוה"ת בלק ע' תתקצז. המשך תרס"ו ס"ע ז. סה"מ ה'תש"ב ע' 34.

גילויים הכי נעלים הם מוגדרים באיזה גדר, הרצון לעשיית איזה דבר הוא מפני שאותו הדבר הוא בהתאם להגדר שלהם (טעם), ובמארז"ל הנ"ל מדבר בענין הבריאה שמצד העצמות, דכיון שאינו מוגדר בשום גדר, הרצון לבריאת העולמות שבהעצמות הוא לא מפני שיש איזה עילוי בהבריאה אלא שכך נתאווה, למעלה מטעם. וכמו שהענין דנתאווה הוא בהעצמות, גם הענין שהוא מתאווה אליו הוא שיהי' לו דירה בתחתונים, דענין דירה הוא²⁵ ע"ד דירת האדם שעצמות האדם דר בהדירה, היינו שבהתחתונים תהי' המשכת וגילוי העצמות.

והנה ידוע²⁶ דההוכחה על זה שהסיבה לבריאת העולמות היא לפי שנתאווה (למעלה מהטעם), היא, כי בכדי שיהי' הענין דישתמודעון לי' (ידיעת אלקות) הי' מספיק בהתהוות עולמות העליונים (עולם האצילות ועולמות הא"ס שלמעלה מאצילות) ולא הי' צריך להיות התהוות עולמות התחתונים. ואדרבא, עיקר הענין דישתמודעון לי' הוא דוקא בעולמות העליונים. דהידיעה וההשגה באלקות שבעולמות התחתונים (עולמות בי"ע הרוחניים) היא רק בהמציאות דאלקות ולא בהמהות. ומכש"כ בעולם העשי הגשמי שאין נרגש בו גם המציאות דאלקות. ועד"ז הוא בהטעם דיתגלו שלימות כחותיו ופעולותיו, שבכדי שיתגלו שלימות כחותיו הי' מספיק בהתהוות עולמות העליונים, דכיון שגם עולמות העליונים הם מציאות והתהוותם היא בדרך התחדשות (יש מאין), לכן ע"י שאו"ס מהווה אותם מתגלה הכח שבו²⁷ (שבכחו להוות דבר חדש)²⁸. ויתירה מזו יש לומר, שעיקר גילוי שלימות כחותיו הוא דוקא בהתהוות עולמות העליונים. דכיון שהתהוות עולמות התחתונים (בי"ע) הוא ע"י שהכח האלקי שמהווה אותם הוא מתעלם מהם, הרי בפעולה זו דהכח (התהוות בי"ע), אין מתגלה הכח. ומכש"כ שאינו מתגלה בהתהוות עוה"ז התחתון, שההעלם דכח המהווה הוא עוד יותר. ומזה שנתהוו (גם) עולמות בי"ע הרוחניים, ומכש"כ מהתהוות דעוה"ז הגשמי, שאין בו (מצד עצמו) שום מעלה, ובלשון אדמו"ר הזקן²⁹ תחתון שאין תחתון למטה ממנו, מוכח, שתכלית כוונת הבריאה היא (לא מצד הטעם, אלא) לפי שכך נתאווה שעוה"ז התחתון יהי' דירה לו ית', לו לעצמותו.

25 אוה"ת שם. המשך תרס"ו ס"ע ג. תש"ב ע' 27. ובכ"מ. – נסמן בד"ה באתי לגני ה'תשכ"ח הערה 32 (תו"מ שם ע' שח).

26 בהבא לקמן – ראה המשך תרס"ו ע' ד ואילך. סה"מ ה'תש"ב ע' 32 ואילך.

27 ראה סה"מ תרס"ד ע' קט. וראה גם המשך תער"ב ח"ב ספספ"ח ואילך שהגילוי ד"כח" הוא בזה שפועל דבר חדש.

28 להעיר, שהענין ד"יש מאין" שבהתהוות בי"ע הוא יותר מהענין ד"יש מאין" שבהתהוות האצילות. ועפ"ז, השלימות דגילוי כחותיו היא דוקא ע"י התהוות הנבראים. אבל ראה ספהמ"צ להצ"צ (קלד, א ואילך), דשם משמע דענין "יש מאין" בנבראים שאינו בנאצלים הוא שהנבראים נראים ליש – ו"חידוש" זה (שהנברא נראה ליש) הוא אדרבה מצד התעלמות הכח, כדלקמן בפנים.

ומה שמבואר שם (קכח, ב ואילך) שגילוי כח הא"ס הוא דוקא בהתהוות הנבראים – יש לומר, כי שם מדבר (בעיקר) בענין כח העצמות שבבריאה יש מאין.

29 תניא רפ"ו.

ויש לומר דזה שיש הוכחה בשכל על הענין דנתאווה (למעלה מהטעם) ושההוכחה היא מהתהוות עוה"ז התחתון שאין תחתון למטה ממנו, הוא, כי התהוות עוה"ז התחתון מזה שנתאווה היתה [לא באופן שהענין דנתאווה נשאר בעצמותו וזה שמהענין דנתאווה נתהווה עוה"ז התחתון הוא באופן דהבדלה, אלא] שהענין דנתאווה נמשך בהתהוות דעוה"ז התחתון. [וע"ד התענוג שבאדם (דנתאווה שייך לתענוג), דהגם שהתענוג הוא למעלה מכל הכחות, למעלה גם מרצון, מ"מ (ומצד זה גופא), הוא נמשך בכל כחות הנפש וגם באברי הגוף, ועד שהמרחב דהתענוג נמשך ומתפשט גם בהעצמות שברגל, שמועה טובה תדשן עצם³⁰]. ולכן ההתהוות דעוה"ז התחתון עצמה (זה שנברא תחתון שאין תחתון למטה ממנו) מוכיחה הענין דנתאווה. ולהוסיף, דזה גופא שההתהוות דעוה"ז התחתון היתה באופן שהענין דנתאווה נמשך בהתהוות, הוא, כי בכדי שתושלם הכוונה דדירה בתחתונים, שהתחתונים יהיו דירה לעצמותו מצד ענין התחתונים גופא, צריך שתהי' להם איזו שייכות להעצמות (עוד לפני שנעשים דירה), ולכן ההתהוות דעוה"ז התחתון מזה שנתאווה היתה באופן שבהעולם עצמו (בהתהוותו) יהי' הענין דנתאווה, רצון העצמות.

ד) **ועפ"ז** יש לבאר מ"ש בהמאמר דהטעם על זה שעיקר שכינה בתחתונים היתה הוא כי נתאווה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים, דלכאורה, ע"פ הביאור (בהמאמר) דזה שנתאווה דירה בתחתונים הוא שהגילוי אלקות למטה (דירה בתחתונים) יהי' (לא ע"י המשכה מלמעלה אלא) ע"י עבודת האדם, איך הענין דנתאווה כו' דירה בתחתונים הוא טעם על זה שבתחלת הבריאה³¹ (לפני שהיתה עבודת האדם) עיקר שכינה בתחתונים היתה. וי"ל הביאור בזה, דזה שעיקר שכינה בתחתונים היתה (בתחלת הבריאה) הוא שהתהוות עוה"ז התחתון היתה באופן שהענין דנתאווה נמשך בהתהוות שלו (כנ"ל), שע"ז נעשה בו ההכשרה³² שע"י עבודת האדם יהי' דירה להעצמות גם מצד ענינו (דהעולם).

ויש לומר, דזהו שע"י החטאים נסתלקה עיקר שכינה, כי כיון שחטא הוא היפך הרצון והתענוג דלמעלה, לכן, ע"י החטאים נסתלקה עיקר שכינה מהארץ, שלא הי' בו הענין דנתאווה. ועפ"ז, בהמשכה למטה בארץ ע"י המשכן שעשה משה, שני ענינים. המשכת עיקר שכינה למטה, באתי לגני למקום שהי' עיקרי בתחלה, שע"ז נעשה העולם מוכשר להיות דירה לו ית', כמו שהי' בתחלת הבריאה. ונוסף לזה, ע"י העבודה דועשו לי מקדש, נעשה גם העולם דירה לו ית', שנמשך בו (בהמשכן, ועל ידו בכל העולם) גילוי אלקות.

(30) משלי טו, ל. וראה גיטין נו, ב.

(31) ראה במדב"ר פי"ב, ו: מתולתל ברייתו של עולם שרתה השכינה בתחתונים.

(32) ראה סה"מ עת"ר ע' רטו"ז, דזה שבתחלת הבריאה עיקר שכינה בתחתונים היתה — הוא שהעולם נברא באופן שיהי' מוכשר שימשך בו עיקר שכינה, אבל ההמשכה עצמה היתה ע"י העבודה ד"לעבדה ולשמרה".

ה) **והנה** ידוע שכל ירידה היא לצורך עלי'. דירידת הנשמה למטה היא בכדי שעל ידי זה תתעלה הנשמה למדריגה נעלית יותר מכמו שהיתה קודם ירידתה למטה³³, ועד"ז הוא בהירידה (וההשתלשלות) דהעולמות, דזה שירדו ממדריגה למדריגה (מעולם לעולם) עד שנתהווה מהם עוה"ז התחתון, הוא בשביל העלי' שנעשית עיי"ז³⁴ [שעוה"ז התחתון דוקא הוא דירה לו ית', דירה להעצמות]. ומזה מובן, שעד"ז הוא בנוגע להירידה שבעוה"ז עצמו, שהירידה שנעשתה בו עיי' חטא עה"ד והענינים הבלתי רצויים שלאח"ז היא צורך עלי', בכדי שהמשכת עיקר שכינה למטה עכשיו (לאחרי נוסתלקה) תהי' נעלית יותר מהמשכת עיקר שכינה בתחתונים שהיתה בתחלת הבריאה.

ולכאורה הי' אפשר לומר, דזה שירידה היא לצורך עלי' הוא כשהירידה היא ברצונו ית' [שאו מוכרח לומר, שהרצון בהירידה הוא בשביל העלי' שעיי' הירידה]. משא"כ ירידה שעיי' חטא, שהוא היפך רצון העליון [דעיי' כח הבחירה שניתן להאדם ביכלתו לבחור היפך הרצון והכוונה שבשבילם נברא], אין הכרח לכאורה שגם ירידה זו היא לצורך עלי'. והגם שאין שייך שבחירת האדם תעכב שלא תושלם ח"ו הכוונה דירה בתחתונים³⁵, ובחירת האדם קובעת רק את מהירות השלמת הכוונה³⁶, דמזה מוכח, שהסילוק דעיקר שכינה שעיי' חטא עה"ד והחטאים שלאחריו הי' (מלכתחילה) רק לפי שעה, הרי ענין זה הוא רק הוכחה דזה שעיי' החטאים נסתלקה עיקר שכינה הי' זה (מלכתחילה) רק לפי שעה, ובהכרח שאח"כ תהי' המשכת עיקר שכינה למטה. אבל, מהי ההוכחה שהמשכה למטה לאחרי הסילוק היא נעלית יותר מההמשכה שהיתה בתחלת הבריאה.

והענין הוא, דאיתא במדרש³⁷ עה"פ³⁸ נורא עלילה על בני אדם, עלילה נתלה בו (באדם הראשון) שהוא הביא את המיתה לעולם (כי ביום אכלך ממנו מות תמות³⁹), שהרי התורה קדמה אלפים שנה לעולם וכתוב בה⁴⁰ זאת התורה אדם כי ימות באוהל. ומבאר אדמו"ר האמצעי⁴¹, דזה שעלילה נתלה בו (באדה"ר) הוא לא רק בנוגע

33 ראה בהנסמן בס' המפתחות לספרי אדה"ז (קה"ת, תשמ"א) ערך נשמות ירידה צורך עלי'.
 34 ראה לקו"ת פינחס עז, ג. ר"ה נה, ב. סה"מ תרנ"ח ע' לב ואילך. תרפ"ה ע' קלה. שם ע' קנ. ובכ"מ.
 35 כי הכוונה דירה בתחתונים היא שהעצמות נתאוו להיות לו דירה בתחתונים, ואין שייך שבחירת האדם (נברא) תעכב ח"ו רצון וכוונת העצמות. וראה בארוכה לקו"ש ח"ג ע' 977 בהערה.
 וראה גם לקו"ש ח"ו ע' 82.
 36 לקו"ש ח"ג שם. ושם, שזהו ע"ד מארז"ל (סנהדרין צח, א) זכו אחישנה לא זכו בעתה.
 37 תנחומא וישב ד.
 38 תהלים סו, ה.
 39 בראשית ב, יז.
 40 חוקת יט, יד. וראה ד"ה זאת התורה אדם כי ימות באוהל באוה"ת חוקת (ע' תתטז). ד"ה הנ"ל תרמ"ז (סה"מ תרמ"ז ע' קכב). עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' תקטו). ועוד.
 41 בתו"ח פ' תולדות ד"ה ויתן לך פיי' ואילך (יב, ד ואילך). וראה גם מאמרי אדה"ז על מאמרי רז"ל ע' קמא ואילך. סה"מ תקס"ב ח"א ע' צו ואילך. תקס"ג ח"ב ע' תשלא ואילך. מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה

להמיתה שבאה ע"י חטא עה"ד אלא גם בנוגע להחטא עצמו. כי זה שלפעמים גובר הרע דיצה"ר על האדם, הוא לפי שמלמעלה הסתיו עליו היצה"ר להביאו לחטא זה. [אלא שהעזר מלמעלה להרע שבאדם להתגבר על הטוב שבו, וכן העזר מלמעלה להטוב שבאדם להתגבר על הרע שבו, הוא מובדל מהאדם ואינו נרגש בו, ולכן אינו מכריח את האדם, וזה שהאדם בוחר בטוב או ברע הוא בחירה חפשית]. וכיון שהירידה דעולם (סילוק עיקר שכינה) שבאה ע"י חטא עה"ד (אף שהחטא הוא היפך הרצון) היתה בכוונה, בהכרח לומר, שהכוונה דהירידה היא צורך עלי, בכדי שהמשכת עיקר שכינה לאחרי שנסתלקה תהי נעלית יותר מכמו שהיתה בתחלת הבריאה.

וע"פ הנ"ל (סעיף ב) שבעיקר שכינה בתחתונים מודגשים שני ענינים – עיקר שכינה (שלמעלה מעולמות), ובתחתונים (דזה שעיקר בתחתונים הוא (גם) מצד ענינים דהתחתונים) – יש לומר, שהיתרון בהמשכת עיקר שכינה בתחתונים לאחרי שנסתלקה לגבי כמו שהיתה בתחלת הבריאה, הוא בשני הענינים. שהגילוי אלקות שנמשך ע"י עבודת האדם עכשיו הוא גילוי נעלה יותר מהגילוי שנמשך ע"י עבודת אדה"ר קודם החטא, ושהמשכת הגילוי בעולם (בתחתונים) עכשיו הוא בפנימיות יותר.

ו) **ויובן** זה בהקדים ביאור בהמובא לעיל דהגם שחטא (חטא עה"ד, וכן כל החטאים) הוא היפך רצון העליון, מ"מ הוא בכוונה. והענין הוא כמ"ש בעל ההילולא בהמאמרים דחג הגאולה⁴², דכמו שכל דבר שלמטה יש לו שרש ומקור למעלה, עד"ו הוא בנוגע לחטא ועון, שיש סיבה ונתינת מקום על זה למעלה. ומביא הוכחה על זה מחטא הראשון שהי בעולם, הוא חטא עה"ד. דלכאורה יפלא, הרי אדה"ר הי בתכלית העילוי הן מצד נפשו שחכמתו היתה גדולה יותר מחכמת שכלים הנבדלים⁴³ והן מצד גופו שגופו של אדה"ר הי יציר כפיו של הקב"ה⁴⁴ ועקבו של אדה"ר הי מכהה לגלגל חמה⁴⁵, ואיך שייך שחטא ועבר על ציווי ה'. ולהוסיף, שע"פ מאמר רז"ל⁴⁶ דהטעם שנברא האדם יחיד הוא ללמדנו שכל אחד מישראל הוא דוגמת אדה"ר, יש לומר, דהפלא איך שייך ענין החטא הוא גם בכאו"א מישראל⁴⁷. דכיון שנפש השנית שבו היא חלק אלוקה ממעל ממש⁴⁸, וגם בנוגע להגוף דישראל נאמר⁴⁹ ובנו בחרת מכל עם ולשון ואיתא

ח"א ע' שלט ואילך (ועם הגהות – באוה"ת יתרו ע' אי"ו ואילך). שערי תשובה לאדהאמ"צ ח"א שער הבחירה פ"ב (כא, ד).

(42) י"ב תמוז תרצ"א (סה"מ קונטרסים ח"א קצא, ב ואילך. וראה שם קצב, א-ב).

(43) הם המלאכים – ראה ב"ר פי"ז, ד: אמר להן (הקב"ה להמלאכים) חכמתו מרובה משלכם.

(44) ראה ב"ר פכ"ד, ה. קה"ר פ"ג, יב (ב). וראה אדר"נ ספ"א.

(45) ויק"ר פ"כ, ב. תנחומא אחרי ב. מדרש משלי בסופו. זרר ח"א קמב, ב. ח"ג בהשמטות שו,

ב. תקו"ז בהקדמה י, ב. ועיין ב"ב נח, א.

(46) סנהדרין לו, א.

(47) ראה זח"ג יג, ריש ע"ב. שם טז, א. ונפש כי תחטא תוהא.

(48) תניא רפ"ב.

(49) בנוסח התפלה (אהבת עולם).

בתניא⁵⁰ שזה קאי על הגוף החומרי שנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם, וע"פ הידוע⁵¹ שאמיתית ענין הבחירה הוא בהעצמות, מובן, שבהגוף דישאל יש יתרון גם לגבי הנשמה, שבו (בהגוף) דוקא הוא בחירת העצמות, איך שייך שיהי' בישראל חטא. והביאור בזה (במאמר הנ"ל דבעל ההילולא), שהסיבה והנתינת מקום לחטא (כפשוטו, למטה) בהענינים דלמעלה הוא מיעוט הירח⁵². ולמעלה יותר, הסיבה ונתינת מקום לחטא הוא – שבירת הכלים דתוהו. היינו דבריאת עולם התוהו, עולם שלא אהנייא לי⁵³ (שלכן הי' בו השבירה), הוא (כמו) היפך הרצון. ולכן הוא סיבה ונתינת מקום לחטא. ולמעלה יותר, הסיבה ונתינת מקום לחטא הוא – צמצום הראשון שהי' בדרך סילוק. כי רצון העליון הוא שיהי' גילוי אור, וסילוק האור (צמצום הראשון) הוא (כמו) היפך הרצון [דהגם שכוונת הצמצום היא בשביל הגילוי, הרי הצמצום עצמו הוא היפך הרצון⁵⁴]. והענין דהיפך הרצון (כביכול) שבצמצום הראשון הוא סיבה ונתינת מקום (ע"י שבירת הכלים דתוהו ומיעוט הירח) לחטא, היפך הרצון כפשוטו.

ולהעיר, שההוכחה על זה שגם ענין דהיפך הרצון הוא בכוונה, הוא בעיקר מצמצום הראשון. כי מיעוט הירח, הגם שהקב"ה המעיט את הירח, הרי הסיבה לזה הי' קטרוג הלבנה⁵⁵. וגם שבירת הכלים דתוהו, הגם שבריאת עולם התוהו מלכתחילה היתה באופן דבונה על מנת לסתור⁵⁶, יש לומר, דע"י שהי' הצמצום, שהוא שרש התהוות העולמות, נקבע שהתהוות עולם התיקון תהי' לאחרי בנין וסתירת התוהו⁵⁷, בונה על מנת לסתור וסותר על מנת לבנות⁵⁸. ועיקר ההוכחה על זה שגם ענין דהיפך הרצון הוא שלא במקרה ח"ו אלא בכוונה הוא מצמצום הראשון. דבנוגע להצמצום א"א לומר שהי' הכרח כביכול בהצמצום בכדי שיוכל להיות התהוות העולמות, שהרי כל הענין דהתהוות העולמות (עולם לשון העולם⁵⁸) הוא מצד הצמצום. דהרצון לעולמות באוא"ס שלפני הצמצום הוא שיהיו עולמות שבהם יהי' גילוי האור. דכיון שענין האור הוא גילוי, גם הרצון לעולמות שהי' בהאור הוא (לא להעולמות עצמם, אלא) להגילוי שיהי' בעולמות. ומזה מובן, דהכוונה בהצמצום [סילוק האור, בכדי שיתהוו עולמות שענינם הוא העולם] היא לא רק בכדי שע"י יושלם הרצון לעולמות שהי' תחלה בהאור שקודם הצמצום⁵⁹,

50 פמ"ט. וראה סה"ש תורת שלום ע' 120 ואילך. לקו"ש ח"ח ע' 409 ואילך.

51 ראה לקו"ת אמור לח, ב. סה"מ תש"ג ע' 24.

52 ולהעיר ממדו"ל (חולין ס, ב) הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח, היינו שמיעוט הירח הוא חטא כביכול, שצריך לכפרה.

53 בי"ר פ"ג, ז. פ"ט, ב. קה"ר עה"פ (קהלת ג, יא) את הכל עשה יפה בעתו (פ"ג, יא (א)). יל"ש

קהלת שם (רמז התקסח).

54 כ"ה הלשון בסה"מ קונטרסים שם.

55 ראה בר"ר פ"ו, ג.

56 סה"מ תקס"ג ח"ב ע' תשכח. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ב ס"ע תקפב ואילך.

57 להעיר מסה"ש תורת שלום ע' 145 (ועד"ו בהוספות לסה"מ תער"ב-תרע"ו ע' קמט).

58 לקו"ת שלח לו, ד. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א ע' שג. ח"ג ע' אנט. וראה לקו"ש חל"ד

ע' 112 הערה 63. וש"נ.

59 בדוגמת הכוונה בבנין וסתירת התוהו בכדי שאח"כ תהי' התהוות עולם התיקון, שהרצון

בהתהוות התיקון הוא גם מקודם.

אלא שיש בזה עוד כוונה⁶⁰, שהיא היפך הרצון שהי' תחלה⁶¹. והיינו, דכוונת הצמצום כמו שהיא בהאור (שאוא"ס צמצם עצמו) הוא שיהי' גילוי בהעלמות שיתהוו מהצמצום, וכוונת הצמצום כמו שהיא בהצמצום עצמו היא – שבו מתגלה ענין ההעלם שלמעלה מגילוי, והוא שהעצמות אינו מוכרח ח"ו בענין הגילוי וביכולתו להיות (גם) בהעלם. אלא שגילוי ענין ההעלם [שההעלם הוא מפני שהעצמות אינו מוכרח ח"ו בענין הגילוי] הוא ע"י הגילוי שנמשך אחרי הצמצום. דע"י הגילוי שנמשך בעולמות שנתהוו מהצמצום, יכולים הם להרגיש (נוסף על הרגש הגילוי) גם שרש וסיבת ההעלם שבהם, שהוא מצד יכולת העצמות. וי"ש לקשר זה עם הענין דדירה בתחתונים, שעוה"ז התחתון נעשה דירה להעצמות, כי בעוה"ז הוא עיקר ההעלם, וע"י שמתגלה שההעלם שבו הוא מצד יכולת העצמות, הוא נעשה דירה להעצמות].

ז) **ועד"ז** הוא בעבודת האדם, דזה שהאדם יכול לעשות היפך רצון העליון [שזה נעשה ע"י הצמצום, כנ"ל] הוא מפני שהעצמות אינו מוכרח בשום דבר. אלא שבענין זה [הכח שניתן לאדם לעשות היפך הרצון], הענין דיכולת העצמות הוא בתכלית ההעלם והסתור. וע"י שהאדם עובד את ה' והעבודה היא בכח עצמו ובבחירתו⁶² [דהגם שאוא"ס הוא בכל מקום ואין דבר חוץ ממנו מ"מ כיון שהוא ית' הוא כל יכול ברא את האדם באופן שיוכל לעבוד בכח עצמו], ע"ז מתגלה שכח הבחירה דהאדם (גם זה שיוכל לבחור ח"ו בהיפך הרצון) הוא מצד יכולת העצמות.

וי"ש לקשר זה עם תורת הבעש"ט⁶³ עה"פ⁶⁴ ויהי ערב ויהי בוקר גו', דאיתא במדרש⁶⁵ ויהי ערב אלו מעשיהן של רשעים ויהי בוקר אלו מעשיהן של צדיקים, ואיני יודע באיזה מהן חפץ, כיון דכתיב⁶⁶ וירא אלקים את האור כי טוב, הוי במעשיהן של צדיקים

60) להעיר, דהטעם על זה שהצמצום הי' באופן כזה שנסתלק האור לגמרי ואח"כ נמשך הקו, הוא כי באם הי' נשאר אור, אפילו רק אור הקו, לא הי' אפשר להיות התהוות הכלים (המשך תערוב"כ ח"א פ"ח, ובכ"מ). ומזה מובן לכאורה, דבכלים שני ענינים: ענינם העצמי – העלם שאין לו שייכות לגילוי, ואדרבה היפך האור והגילוי, שלכן באם הי' נשאר אור (איזה אור שיהי') לא הי' אפשר להיות התהוותם; וזה שהם כלים להאור הוא כמו ענין שנתוסף על עצם מציאותם (ע"י שאח"כ נמשך הקו, שממנו הוא התהוותם בפועל). ובאם התהוות הכלים היתה רק מצד הרצון שיהי' גילוי בעולמות – לא הי' אפשר להתהוות מזה ענין של העלם. וזה שנתהווה ענין ההעלם שבהם [ובפרט שענין זה הוא עצם מציאותם] הוא לפי שבהתהוותם יש עוד כוונה (כוונה דהעלם) כבפנים.

61) להעיר מהמשך תערוב"כ ח"ב ע' תתקטז, "זה שהי' האוא"ס מאיר בגילוי ה"ז שהי' הרצון בגילוי אור והצמצום והתעלמות האור ה"ז ביסוד הרצון כביכול".

62) ראה סה"מ קונטרסים שבהערה 42 [קצו, א], שע"י צמצום הראשון "ניתן מקום שיוכל להיות עבודה בכח עצמו ובבחירתו".

63) הובאה בצנפת פענח (קד, ב) וכן פורת יוסף (מו, ג) להרה"ק כו' ר' יעקב יוסף מפולנאה. הועתק בספר בעש"ט על התורה ח"א פ' בראשית סמ"א ואילך.

64) בראשית א, ה.

65) ב"ר פ"ב, ה. וראה שם פ"ג, ח.

66) בראשית א, ד.

הוא חפץ. ותמוה, איך שייך קס"ד שהוא חפץ במעשה רשעים. ומבאר הבעש"ט, די ש תועלת ויתרון לאור מן החושך⁶⁷, היינו שמעלת יתרון האור ניכרת⁶⁸ מצד החשך, וכן מעלת החכם ניכרת⁶⁸ מצד הטיפש⁶⁷, מעלת הצדיק מצד הרשע וכו'. וזה ואיני יודע באיזה מהן חפץ, דכיון שגם מעשה הרשעים הוא כסא למעשה צדיקים, יש מקום לומר שהכל נכנס באחדות אחד ח"ו, לכך נאמר וירא אלקים את האור כי טוב אלו מעשיהן של צדיקים, כי במעשה הרשעים צריך הבדלה [ועפ"ז מבאר שם הכתוב⁶⁹ חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, כדלקמן סעיף ג].

וצריך להבין, דזה שיתרון האור ניכר מהחושך הוא (לכאורה) שע"י הפחיתות דהחושך ניכר יתרון האור, ואיך שייך לומר שמפני זה גם מעשה הרשעים (חושך) נכנס באחדות אחד⁷⁰. ויש לומר, דהכוונה בזה שיתרון האור ניכר ע"י החושך היא שע"י האפשרות לבחור במעשה הרשעים ניכר שמעשה הצדיקים הוא בבחירתם החפשית, עבודה בכח עצמם. וכיון שע"י העבודה בכח עצמו מתגלה שגם האפשרות לבחור במעשה הרשעים הוא מצד יכולת העצמות, לכן מקום לומר שהוא חפץ במעשה הרשעים, היינו שהתענוג דלמעלה [וכן גילוי אחדותו ית' – נכנס באחדות אחד] הוא גם בהאפשרות לבחור במעשה הרשעים. ולכך נאמר וירא אלקים את האור כי טוב, שהוא חפץ במעשיהן של צדיקים דוקא.

ח) והנה נתבאר לעיל (סעיף ו) דבכוונת הצמצום שני ענינים. בשביל הגילוי, ושע"י הצמצום מתגלה ענין ההעלם (שלמעלה מגילוי) שמצד יכולת העצמות. ולהוסיף, דמבואר בכ"מ⁷¹ שגם בכוונת הצמצום בשביל הגילוי, שני ענינים. שכוונת הצמצום היא בכדי שהגילוי דאוא"ס שהאיר לפני הצמצום (האור שהי' ממלא מקום החלל⁷²) יהי' גם בעולמות. דקודם הצמצום, לא הי' אפשר להיות מציאות העולמות, ובמילא לא הי' הגילוי בעולמות, וע"י הצמצום נתחדש שהגילוי דאוא"ס יהי' גם בעולמות. ושע"י הצמצום יהי' הגילוי דפנימיות ועצמות אוא"ס שלמעלה מהאור שהי' ממלא מקום החלל. ומבואר שם, דהאור שהי' ממלא מקום החלל הוא ההעלם דאור הקו (היינו שהמשכת הקו מאור זה היא באופן דגילוי ההעלם), (שרש) אור הממלא, והאור שלמעלה מהאור שהי' ממלא מקום החלל הוא (שרש) אור הסובב. וצריך להבין, איך אפשר שיהי' בהעולם גילוי נעלה כזה שלא האיר אפילו קודם הצמצום, ואעפ"כ לא יתבטל העולם ממציאותו.

67 וכמ"ש (קהלת ב, יג) "וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך".
68 כפירוש המצודה דוד לקהלת שם. וראה בארוכה ספר הערכים-חב"ד כרך ב ערך אור ביחס לחושך ס"ח סק"ג. וש"נ.
69 תהלים קיט, נט.

70 דלהפירוש שנעשה יתרון בהאור ע"י שהחושך נהפך לאור (המשך ההילולא פ"א ובכ"מ) יש מקום לטעות שיהי' "אחטא ואשוב" בכדי להגיע להעילוי דהפיכת זדונות לזכיות. משא"כ להפירוש שיתרון האור ניכר ע"י שרואים הפחיתות דחושך – הרי אדרבה, ידיעה זו מעוררת רצון לצאת מהחושך.

71 המשך תרס"ז ע' ד. ע' תקט. המשך תער"ב ע' תתקכד. סה"מ ה'תש"ב ע' 32. ובכ"מ.

72 ראה ע"ח שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף ב. אוצרות חיים ומבאר שערם בתחלתם.

ט) **והנה** ידועה תורת הרב המגיד⁷³ עה"פ⁷⁴ עשה לך שתי חצוצרות כסף, שהקב"ה והאדם אתם קרויין אדם⁷⁵ הם שתי חצוצרות, שתי חצאי צורות. דאדם הוא אותיות אל"ף ד"ם⁷⁶, אל"ף הוא הקב"ה אלופו של עולם, וד"ם הוא האדם (שהאדם מצד עצמו, לפני שמתדבק בהקב"ה, הוא בחינת דם), דזהו שארז"ל⁷⁷ מאי דכתיב⁷⁸ לא תאכלו על הדם, לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם, כי האדם מצד עצמו (לפני שמתדבק בהקב"ה ע"י התפלה) הוא בחינת דם⁷⁹. וכל אחד מהם [האל"ף זה הקב"ה והד"ם זה האדם] הוא רק חצי צורה, וכשמתדבקים יחד נעשה צורה שלימה, אדם. ומבאר שם, שההתחברות דהקב"ה עם האדם הוא ע"י שהקב"ה עשה כמה צמצומים דרך כמה עולמות כדי שיהי' אחדות עם האדם. ועד"ז הוא מצד האדם, שבכדי שיתחבר עם הקב"ה צריך הוא לפרוש את עצמו מכל הגשמיות עד שיעלה דרך כל העולמות ויהי' אחדות עם הקב"ה עד שיבוטל במציאות⁸⁰, ואז יקרא אדם. ומבאר הצ"צ⁸¹, דזה שהקב"ה עשה כמה צמצומים כו' והאדם צריך לפרוש את עצמו כו' הוא כמבואר בלקו"ת ד"ה תקעו השני⁸² שבכדי שיהי' החיבור דעליון ותחתון צריך העליון לירד למטה ממדרגתו והתחתון צריך לעלות למעלה ממדרגתו. ומבאר, דזה שהקב"ה עשה כמה צמצומים כו' הוא כי בא"ס נאמר⁸³ כי לא אדם הוא, ובכדי להתלבש בעשר ספירות, ציור אדם, הוא ע"י כמה צמצומים. ומוסיף, דזה שהע"ס הם בציור אדם הוא לפי שע"ס הם ג' קוין⁸⁴, וגם לפי שע"ס הם בדרך כלל מחשבה דיבור ומעשה, א' ד' מ"ם⁸⁵. ומקשר זה עם ענין ג' בחינות אדם. ולכאורה הכוונה, דזה שג' האותיות אד"ם רומזים על מחשבה דיבור ומעשה, הכוונה בזה היא לא רק לג' הבחינות מחשבה דיבור ומעשה שבע"ס דאצילות, אלא גם לג' בחינות אדם, ביי"ע הכלליים (א"ק, עתיק ואריך, ואצילות)⁸⁶, שהם דוגמת מחשבה דיבור ומעשה⁸⁷. ועפ"ז, זה שהקב"ה עשה כמה צמצומים להתלבש בציור אדם, הכוונה

73) אור תורה פ' בהעלותך (מה, ד. בהוצאת קה"ת תשמ"א ואילך – סי קלד). הובאה ונתבארה באוה"ת (יהל אור) לתהלים צח, ו (ס"ע שנו ואילך). ובארוכה – בהמשך תערי"ב ח"ב פשפ"ד (ע' תשצ) ואילך.

74) בהעלותך יו"ד, ב.

75) יבמות סא, רע"א.

76) ש"ה כא, א.

77) ברכות יו"ד, ב.

78) קדושים יט, כו.

79) אוה"ת לתהלים שם ע' שנו. המשך תערי"ב שם פשצ"א ואילך.

80) הלשון באו"ת (הנדפס) "ממציאות", אבל ביהל אור ע' שנו ובהמשך תערי"ב ר"פ תז "במציאות", ככפנים.

81) באוה"ת לתהלים שם ס"ב.

82) לקו"ת דרושים לר"ה נה, סע"ג.

83) שמואל"א טו, כט.

84) ראה תו"א יתרו עא, ב – הובא ביהל אור שם.

85) ראה לקו"ת בהעלותך לא, ג.

86) ראה בארוכה ד"ה להבין מ"ש בע"ח שיש ג' בחי' אדם להצ"צ – נדפס באוה"ת בלק ע' תתקסב ואילך. אוה"ת ענינים ע' עז ואילך.

87) ראה בארוכה לקו"ת אחרי כה, סע"ד ואילך (בענין ביי"ע הפרטיים).

בזה היא להצמצומים שעל ידם היא ההמשכה לבי"ע הכלליים, שהם שלשה מיני צמצומים עצומים כגלויים⁸⁸. דכל צמצומים אלו הם בכדי שתהי' ההמשכה בצירור אדם העליון. ולאח"ז, בכדי שתהי' ההמשכה מאצילות לבי"ע, הוא ע"י הפרסא. וכמ"ש בתורת הה"מ הנ"ל בפירוש הכתוב⁸⁹ ועל דמות הכסא, שהוא ית' מכוסה שם, ומבאר הצ"צ⁸¹, דכסא (מלשון כסוי) הוא הפרסא שהיא דוגמת המשל שמכסה ומסתיר⁹⁰ על השכל שבתוכו. וצריך להבין, דכיון שהחיבור דאוא"ס עם האדם הוא ע"י כמה וכמה צמצומים וגם ע"י פרסא, איך שייך שהאדם ע"י עבודתו ימשיך גילוי שלמעלה מהצמצום.

יו"ד) **והענין** הוא, דכתיב⁹¹ ועבדתם את הוי' אלקיכם, ומדייק אדמו"ר מהר"ש⁹², דענין עבודה הוא תיקון ושירות מה שהעבד עובד ומתקן לרבו, וכיון שהוא ית' הוא שלימותא דכולא⁹³, איך שייך ענין העבודה בנוגע למעלה. ומבאר⁹⁴, דבאמת אין שייך לומר שהעבודה היא צורך גבוה ע"ד שירות העבד לרבו, אלא שעלה ברצונו ית' שיתאוה להיות לו דירה בתחתונים, ושזה יהי' ע"י עבודת האדם. ומבאר שם, דעיקר ענין העבודה הוא כשעושה היפך רצונו, אתכפיא. וכדאיתא בגמרא⁹⁵ עה"פ⁹⁶ ושבתם וראיתם גו' בין עובד אלקים לאשר לא עבדו, דכשונה פרקו מאה פעמים נק' לא עבדו כי לימוד התורה שלו הוא כפי הרגילות (שבימיהם הי' הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים), וכשונה פרקו מאה פעמים ואחד, שינוי הרגילות, אתכפיא, נק' עובד אלקים. וזהו גם שעבודה הוא מלשון עורות עובדים, כי עיבוד עורות הוא ע"י שדורכים אותם⁹⁷. וזהו היתרון דאתכפיא לגבי אתהפכא, כי ענין העבודה הוא שמייגע עצמו נגד טבעו⁹⁸. ומבאר שם, שזהו גם המעלה שבתשובה, כדאיתא בתדב"א⁹⁹ בנוגע לבעל תשובה, הי' רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים, לשנות פרק אחד ישנה ב' פרקים.

88) לשון אדה"ז בתניא פמ"ט (סט, רע"א). אלא שכתניא שם מדבר בענין בי"ע הפרטיים.

89) יחזקאל א, כו.

90) משא"כ הצמצומים שלפני הפרסא אינם מסתירים. ולכן באצילות, אלקות הוא בגילוי אלא שהגילוי הוא בצמצום. וראה תו"א וירא יד, ב.ג.

91) משפטים כג, כה.

92) בהמשך מים רבים תרל"ז פפ"ו (ע' צא).

93) ראה תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו") יז, ב. עבודת הקודש ח"א פ"ח.

94) שם פ' צ (ע' צה"ז).

95) חגיגה ט, ב.

96) מלאכי ג, יח.

97) ראה עד"ז ד"ה כימי צאתך ה'תשי"ב (תו"מ סה"מ ניסן ס"ע קסט) סי"א.

98) ראה גם אגה"ק סי"ב (קית, א ואילך) "לשון עבודה אינו נופל אלא על דבר שהאדם עושה ביגיעה עצומה נגד טבע נפשו".

99) כן נסמן גם באגרת התשובה פ"ט. וראה ויק"ר (פכ"ה, א), הובא בראשית חכמה שער התשובה פ"ג [ד"ה למדנו (קי, ב)].

ויש להוסיף¹⁰⁰, דמזה שכתוב ועבדתם את הוי' (אלקיכם) מובן שהעבודה (השירות) היא לא רק לשם אלקים, אור הממלא¹⁰¹, אלא גם להוי', אור הסובב¹⁰¹. ולהוסיף, דע"פ מ"ש הרמב"ן¹⁰² שהתורה נכתבה בסגנון דשלישי המדבר [כמו וידבר הוי' אל משה¹⁰³], וידוע דשלישי המדבר הוא עצמות אוא"ס שלמעלה גם מהוי', יש לומר, דזה שהמצוה ועבדתם את הוי' הוא שלישי המדבר הוא מפני שענין העבודה נוגע גם לעצמות אוא"ס. ועפ"ז פירוש ועבדתם את הוי' אלקיכם הוא, שע"י ועבדתם, אתכפיא, נמשך גילוי הוי', אור הסובב. והמשכת הגילוי דהוי' היא בפנימיות, ועד שהוי' הוא אלקיכם, כחכם וחיותכם¹⁰⁴, יהוד סובב וממלא. ועי"ז נמשך גם הגילוי דעצמות אוא"ס (שלישי המדבר) שלמעלה גם מהוי' (סובב). ויש לומר, דהוי' שהוא בגדר גילוי אלא שהוא למעלה מעולם¹⁰⁵ הוא בכללות האור שלפני הצמצום שהאיר בגילוי, ושלישי המדבר שלמעלה מהוי' הוא (בכללות) עצם האור שגם לפני הצמצום לא ה' בגילוי.

וביאור הענין (שע"י העבודה דאתכפיא, שינוי הרגילות והטבע, נמשך הגילוי דהוי' וגם הגילוי דבחינת שלישי המדבר) יש לומר ע"פ מ"ש בתורת הה"מ הנ"ל בפירוש הכתוב⁸⁹ (ועל דמות הכסא דמות) כמראה אדם, שהקב"ה הוא כמו מראה אדם, כמו שנתעורר בו (בהאדם) כן נתעורר אצלו ית' [וכמ"ש¹⁰⁶ ה' צלך, שה' הוא כמו הצל שלך¹⁰⁷]. ולכן, ע"י שהאדם כופה את עצמו לעשות כנגד רצונו וטבעו, המשכת הגילויים דלמעלה היא לא כפי הטבע שלהם. שגם האור שהגילוי שלו מצד "טבעו" הוא לפני הצמצום (למעלה מעולמות), מאיר בעולם, ויתירה מזו, שגם האור שמצד "טבעו" הוא למעלה מגילוי (גם מגילוי לפני הצמצום) נמשך בגילוי בעולם.

(יא) **והנה** ענין הנ"ל הוא ביאור על זה שהגילויים נמשכים בעולם. אבל צריך להבין איך יכול העולם לקבל גילויים נעלים שלמעלה ממנו באין ערוך ולא יתבטל ממציאיתו. וביתר אינו מובן, דמציאיות העולמות וגילוי האור שלפני הצמצום (גם גילוי האור שהי' ממלא מקום החלל) הם שני הפכים, כמובן מזה שההתהוות דמציאיות העולמות היא דוקא מסי'ולג האור, ואיך יכולים הם לקבל גילוי האור שקודם הצמצום.

והנה אף שהאור שלא האיר גם לפני הצמצום הוא אור נעלה יותר מהאור שהי' ממלא מקום החלל, מ"מ, דיוק הנ"ל [דהצמצום שממנו נתהוו העולמות וגילוי האור

100) כהבא לקמן, ראה בארוכה ד"ה לא תהי' משכלה תשי"ב (סה"מ תשי"ב ע' 167 ואילך. תורת מנחם – התוועדיות ח"ד ע' 326 ואילך). וש"נ.
 101) סהמ"צ להצ"צ סב, א. ובכ"מ.
 102) בהקדמתו לפירושו על התורה.
 103) דבאם משה אומר זה הול"ל וידבר הוי' אלי, ובאם הוי' אומר זה הול"ל דיברתי אל משה, ולשון וידבר הוי' אל משה הוא כשלישי המדבר.
 104) ראה לקו"ת ר"פ ראה.
 105) דהוי' הוא למעלה מהזמן וגדר העולם הוא (מקום ו)זמן (שעהיזה"א פ"ד – פב, א).
 106) תהלים קכא, ה.
 107) תנ"א מקץ לו, ג (הובא באוה"ת לתהלים שם ע' שנט).

שקודם הצמצום הם שני הפכים], הוא בעיקר בנוגע להאור שהי' ממלא מקום החלל. וכמו שמבאר אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בהמשך תער"ב¹⁰⁸ החילוק בין פעולת הצמצום באור הגבול (שרש המלא) ופעולת הצמצום באור הבל"ג (שרש הסובב), דפעות הצמצום באור הגבול היא בהאור עצמו, שע"י הצמצום בא במדה וגבול, ופעולת הצמצום באור הבל"ג היא (לא בהאור עצמו, אלא) שלא יאיר במקום החלל. וזהו שההתעלמות דאור הבל"ג היא (לא שנתעלם תוך העלם הצמצום, אלא) שנתעלם ונכלל במקורו, דענין ההתעלמות במקורו הוא זה שאינו מאיר במקום החלל, אבל בהאור עצמו לא נעשה שינוי ונע"ד המבואר במק"א¹⁰⁹ דבאור הבל"ג לא הי' צמצום ממש ורק נגע בו הצמצום]. ויתירה מזו, שגם פעולה זו באור הבל"ג שאינו מאיר בגילוי במקום החלל, הוא רק בנוגע להעולמות (שאינו נרגש בהם), ולא בנוגע להאור. ושני ענינים בזה. שבידיעתו ית', גם עכשיו (לאחרי הצמצום) הוא מאיר במקום החלל בגילוי ממש, כמבואר בכ"מ¹¹⁰. ויתירה מזו, דכיון שלגבי אור הבל"ג אין הצמצום מעלים, הרי מצד האור (הבל"ג) הוא יכול להיות בגילוי ממש שיורגש גם בהעולמות. דאור הגבול, כיון שבו פעל הצמצום שהגילוי שלו בעולמות יהי' לפי ערך העולמות, לכן, קשה כביכול¹¹¹ שיתגלה בעולמות כמו שהוא בשרשו לפני הצמצום, כי שני ענינים אלה (פעולת הצמצום שהיתה בו, והגילוי שלא כפי הסדר שנקבע ע"י הצמצום) הם שני הפכים. משא"כ אור הבל"ג, כיון שלגבי' לא היתה פעולת הצמצום, בכדי שיהי' בגילוי שלא כפי הסדר שנקבע ע"י הצמצום (היינו שהגילוי שלו יהי' באופן שיורגש גם בהעולמות), אין זה דבר קשה¹¹².

והנה בהמשך הנ"ל, החילוק שבין אור הגבול ואור הבל"ג הוא בנוגע להמשכת גילוי האור. דהמשכת גילוי אור הגבול כמו שהוא בשרשו הוא קשה, משא"כ המשכת גילוי אור הבל"ג. ויש לומר, שעד"ז הוא גם בנוגע לזה שהעולם מקבל גילוי שאינו בערכו. דבנוגע לגילוי אור הבל"ג, אפשר שהגילוי שלו בעולמות יהי' מצד זה שהאור הוא בל"ג, הגם שהעולמות (מצד ענינם) אינם כלים להגילוי. והדיוק איך אפשר שהעולם יקבל גילוי שאינו בערכו הוא (בעיקר) בנוגע לגילוי אור הגבול. דכיון שבאור זה פעל הצמצום שהגילוי שלו בעולמות יהי' לפי"ע העולמות, צריך להבין, איך אפשר שהעולם יקבל אור שאינו בערכו.

(108) ח"ב ע' תתקכו ואילך. וראה שם ס"ע תתקלד ואילך.

(109) ראה סה"מ תרמ"ג ע' פ. המשך תרס"ו ע' קצד. ובכ"מ.

(110) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תתקפח. שם ע' תתקצב. סה"מ ה'תש"ד ע' 226. ועוד.

(111) וע"ד המבואר בכ"מ בענין קשה לזווגן כקריעת ים סוף (סוטה ב, א. וש"ג) כי בקרי"ס

התאחדו שני הפכים (המשך תער"ב שם ע' תתקכח).

(112) והמבואר שם שמצד הגילוי דאוא"ס מתבטל העולם ממציותו (כשאינו כלי להגילוי) – הרי

אוא"ס אינו מוגבל ח"ו גם בענין זה. וכמו במתן תורה "שהי' גילוי אוא"ס ממש למטה (וירד הוי' על הר סיני) והמטה הי' במקומו שלא הי' בו שום הזדככות" ואעפ"כ "לא נתבטל ונשאר במציאותו" כי "לגבי א"ס אין שום דבר מונע ומעכב" (המשך הנ"ל ע' תתקלא).

והענין הוא, כמבואר בהמשך הנ"ל¹¹³, שעל ידי העבודה דאתהפכא חשוכא לנהורא מהפכים את חושך הצמצום לאור, ועי"ז נעשים העולמות (שנתהוו מהצמצום) כלים לגילוי אור נעלה יותר, הן בנוגע לגילוי אור הגבול¹¹⁴ והן בנוגע לגילוי אור הבל"ג, וגם גילוי אור הבל"ג מאיר בהם בפנימיות.

(יב) **ועפ"ז** יש לבאר מ"ש בהמאמר שעשיית הדירה בתחתונים היא ע"י אתכפיא ואתהפכא כמאמר כד אתכפיא סט"א אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין, דבמאמר הזהר שמביא נאמר כד אתכפיא סט"א ובהמאמר אומר אתכפיא ואתהפכא. וי"ל הביאור בזה, דבמאמר הזהר מדבר בהמשכת הגילוי דלמעלה (אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין, המשכת אור הסובב), וזה נעשה ע"י אתכפיא, ע"י שהאדם עושה נגד טבעו ורצונו (כנ"ל סעיף יו"ד), אבל בכדי שיהי' דירה בתחתונים, דענין דירה בתחתונים הוא שהגילוי שנמשך בתחתונים יהי' גם מצד ענינם דהתחתונים, שיהיו כלים לזה (כנ"ל סעיף ב), זה נעשה ע"י אתכפיא ואתהפכא.

וצריך להבין, דמבואר בהמאמר בענין המעלה דאתהפכא, שיתרון האור הוא מן החושך דוקא, דע"י שהחושך נהפך לאור נעשה יתרון האור. דמזה מובן, שהמעלה דאתהפכא היא לא רק בנוגע להתחתון (שע"י העבודה דאתהפכא נעשה כלי), אלא שע"י אתהפכא נעשה גם יתרון בהמשכה (יתרון האור). ובמאמר הזהר שמביא נאמר כד אתכפיא סט"א כו'. ויש לומר, דההמשכה שע"י אתכפיא היא גילוי, אלא שהגילוי הוא למעלה משייכות לעולמות. [דע"י שהאדם עושה כנגד טבעו, המשכת הגילוי היא לא כפי הטבע שלו, וגם האור שלמעלה משייכות לעולמות (אסתלק) נמשך בגילוי בעולם]. והעבודה דאתהפכא מגעת במקום שלמעלה מגילוי [כי זה שהחושך נהפך לאור הוא מצד העצמות שאור וחושך שוים לגבי]. וגם, לפי שע"י אתהפכא נעשה התחתון כלי (כנ"ל), שע"י נשלמת הכוונה דדירה בתחתונים, כוונת העצמות], ועי"ז נעשה יתרון גם בהאור והגילוי שנמשך משם. ולכן צריכים להיות שני הענינים, אתכפיא ואתהפכא, כי בתחלה צ"ל המשכת הגילויים ע"י אתכפיא, וע"י אתהפכא שלאחרי אתכפיא, נעשה התחתון כלי להגילוי, ונעשה יתרון גם בהגילוי שהמשכתו היא ממקום שלמעלה מגילוי.

(יג) **והנה** שני ענינים הנ"ל הם בעיקר בבעל תשובה. דנוסף לזה שהבעל תשובה קורא ושונה יותר מטבעו ורגילותו כמובא לעיל (סעיף יו"ד) מדרושי אדמו"ר מהר"ש, הבעלי תשובה כובשים את יצרים יותר מצדיקים¹¹⁵. ועד"ז הוא בהעבודה

(113) ע' התקלב.

(114) ראה המשך תערי"ב שם ע' תקצא.

(115) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.

דאתהפכא¹¹⁶. כי עיקר המעלה דאתהפכא חשוכא לנהורא היא כשהפיכת החושך לאור היא לא מצד האור אלא שהחושך מצד עצמו נהפך לאור¹¹⁷, וענין זה הוא בעיקר בבעל תשובה. דבצדיקים, גם העבודה דאתהפכא שלהם היא ע"י שמרגישים אלקות, גילוי מלמעלה, והאתהפכא דבעל תשובה, שמשנתנה ונהפך מן הקצה אל הקצה, היא מצד עצמו¹¹⁸. ויש לומר, דענין זה מרומז בתורת הבעש"ט עה"פ ויהי ערב ויהי בוקר גוי (שהובאה לעיל סעיף ז), שמבאר שם [בהמשך להביאור בענין איני יודע באיזה מהן חפץ] מה שאמר דוד המלך⁶⁹ חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, חשבתי דרכי הוא שרוד הי' חושב בדרכיו הגשמיים (כמבואר שם הטעם על זה), ואשיבה רגלי גוי – אשובה להרגיל (רגלי מלשון הרגל) אל עדותיך. ויש לומר, דענינו של דוד הוא שהקים עולה של תשובה¹¹⁹. ובתורה הנ"ל הבעש"ט מרמז שתי המעלות שבבע"ת. אשובה להרגיל – שינוי הרגילות, אתכפיא, וביאור הענין דיני יודע באיזה מהן חפץ – ענין הבחירה והעבודה בכח עצמו (כנ"ל סעיף ז), אתהפכא.

זזהו שהמשכת עיקר שכינה למטה לאחר הסילוק היא נעלית יותר מכמו שהיתה בתחלת הבריאה, כי ההמשכה לאחרי הסילוק שע"י חטא עה"ד והחטאים שלאחריו היא דוגמת ענין התשובה. והיתרון שנתחדש בההמשכה שלאחרי הסילוק הוא בשני הענינים (כנ"ל סוף סעיף ה), הן בהמשכת הגילוי דלמעלה – כי המשכת הגילוי עכשיו היא ע"י העבודה דאתכפיא [ואתהפכא], והן בנוגע להתחתונים – כי העבודה עכשיו היא עבודה בכח עצמו [דזה שע"י הצמצום נתחדש ענין העבודה בכח עצמו הוא בעיקר לאחרי חטא עה"ד], וע"י העבודה בכח עצמו שהיא דוגמת הענין דאתהפכא, ובפרט ע"י העבודה דאתהפכא ממש, נעשה העולם כלי להגילוי.

(יד) **וע"י** מעשינו ועבודתינו¹²⁰ דמעשינו הוא קיום התומ"צ כפי הטבע, ועבודתנו היא היגיעה בתומ"צ נגד הטבע (אתכפיא)¹²¹. ויש לומר, שבמעשינו נכלל גם שע"י היגיעה נעשה זה הטבע שלו (אתהפכא), ובפרט בזמן הגלות¹²⁰, מתקנים הירידה שהיתה ע"י חטא עה"ד, ועד שיהי' נרגש בגילוי שהירידה היא רק בשביל העלי', ועד"ז הוא בכל החטאים [שנשתלשלו מחטא עה"ד], שע"י התשובה נהפכים לזכיות. ויש לומר שעד"ז הוא בנוגע למיתה שבאה ע"י חטא עה"ד, שלע"ל יתהפך לחיים. וכמבואר בכ"מ¹²²

116) דנוסף לזה שע"י תשובה מאהבה (שלימות התשובה) דזונות נהפכים לזכיות (יזמא פו, ב) – גם העבודה דאתהפכא היא בעיקר בבעלי תשובה.

117) וכהלשון בההמשך דההילולא פ"ה "דהחושך עצמו יאיר".

118) ראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 63 ואילך.

119) מ"ק טז, ב. ע"ז ה, א.

120) ראה תניא רפ"ז.

121) ראה לקוטי לוי"צ לתניא שם (ע' טו), שמציין לאגה"ק סי"ב (ק"ח, א ואילך). וראה בארוכה

תו"מ סה"מ אב ע' קפח ואילך.

122) ראה סה"מ עת"ר ע' ק "דתחה"מ הוא מעצמות אוא"ס דשם מות וחיים שוים ומשום זה

יכול גם המת לחיות". וראה עד"ז סה"מ ה'תש"א ע' 48.

דענין תחיית המתים הוא שהמת יהי חי. ועד"ז הוא בנוגע להתיקון דמיעוט הירח ודשבירת הכלים ועד לצמצום הראשון, שהצמצום לא יסתיר, ויתירה מזה, שהצמצום עצמו יאיר. ועי"ז יהי עוה"ז הגשמי כלי לגילוי אלקות, כמ"ש¹²³ ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר, שגם בשר הגשמי יהי כלי להגילוי, הן להגילוי דכבוד הוי' (מקיף) והן להגילוי דפי הוי' (פנימי)¹²⁴. וזהו שארז"ל¹²⁵ העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתי, דהגם שעולם הבא קאי על זמן התחי' שאז יהיו נשמות בגופים¹²⁶ ומ"מ לא יצטרכו לאכילה ושתי, כי גוף הגשמי יהי ניזון מזיו השכינה¹²⁷. ויתירה מזה, שלע"ל יהי הגוף למעלה גם מהנשמה, שלכן תהי הנשמה ניזונית מן הגוף¹²⁸.

וכל זה נעשה ע"י מעשינו ועבודתינו עכשיו (כנ"ל), ובפרט ע"י עבודת התשובה, והבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין¹²⁹, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, דמהענינים שיתחדשו בביאת המשיח הוא שמשיח אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא¹³⁰, והקיצו ורננו שוכני עפר¹³¹ ובעל ההילולא בתוכם, ויוליכנו קוממיות לארצנו בקרוב ממש.

(123) ישעי' מ, ה.

(124) המשך תערי"ב ח"ב ע' תתקל.

(125) ברכות יז, א.

(126) כדעת הרמב"ן בשער הגמול בסופו (בהוצאת שאוועל — ע' שט). וכ"ה ההכרעה בתורת החסידות — ראה לקו"ת צו טו, ג. דרושים לשבת שובה סה, סע"ד. סהמ"צ להצ"צ מצות ציצית (דרמ"צ יד, ב). ובאוה"ת חוקת (ס"ע תתט. שם כרך ה ע' א'ת'רלז) כתב, שאדה"ז בהדרושים מזכיר רק דעת הרמב"ן.

(127) המשך וככה תרל"ז פצ"א"ב. המשך תערי"ב שם ע' תתקלא. סה"מ תרח"ץ ע' ריט. ובכ"מ.

(128) המשך וככה וסה"מ תרח"ץ שם.

(129) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(130) הובא בלקו"ת דרושים לשמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. ובהנסמן במאמרי אדהאמ"צ דברים

ח"ג ע' א'קכט. וראה זח"ג קנג, ב.

(131) ישעי' כו, יט.